Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра цивільно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Віталій СЕРЬОГІН

«31» серпня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)

галузь знань - D Бізнес, адміністрування та право

спеціальність - D8 Право

освітня програма - Право

вид дисципліни - обов'язкова

факультет - юридичний

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою юридичного факультету

31 серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Пейчев Костянтин Прокофійович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

Протокол від 28 серпня 2026 року, № 1

Завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін _____ Олена УСТИМЕНКО

Програму погоджено с гарантом освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Гарант освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

_____ Наталія ГРИШИНА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від 31 серпня 2026 року, № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету _____ Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Екологічне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D8 Право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних завдань в галузі екологічного права; здібних самостійно орієнтуватись у сучасних екологічних відносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є визначення та аналіз правових проблем, формування та обґрунтування правових позицій та застосування отриманих знань у практичних ситуаціях.

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити

1.4. Загальна кількість годин - 90 години

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
32 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Самостійна робота, у тому числі	
42 год.	80 год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

ЗК1 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК7 – здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК13 - здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області; її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК1 – здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві;

СК3 – цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи;

СК7 – здатність застосовувати норми та інститути права щонайменше з таких галузей як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право;

СК13 – здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

ПРН 1. Визначити переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

ПРН 4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

ПРН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

1.8. Пререквізити: Теорія права та держави.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальна частина екологічного права.

Тема № 1. Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права

Поняття екологічного права. Предмет екологічного права, види відповідних суспільних відносин. Об'єкти та суб'єкти екологічного права. Метод екологічного права. Основні принципи екологічного права та їх правова природа. Система екологічного права. Екологічне право як навчальна дисципліна та як наука. Джерела екологічного права, їх види та класифікація. Договір, судовий прецедент та звичай як джерела екологічного права.

Тема № 2. Право власності на природні ресурси

Поняття права власності на природні ресурси, його відмінність від регулювання права власності в цивільному праві. Зміст права власності на природні ресурси. Конституційні засади права власності на природні ресурси. Суб'єкти та об'єкти права власності на природні ресурси. Право власності Українського народу на природні ресурси. Право державної, комунальної та приватної власності на природні об'єкти.

Тема № 3. Управління в галузі екологічних відносин

Поняття державного управління в галузі екологічних відносин, його мета та функції. Система органів державного управління в галузі екологічних відносин.

Громадське управління в екологічних відносинах. Моніторинг навколишнього природного середовища. Облік в галузі екологічних відносин. Екологічне інформаційне забезпечення. Екологічна експертиза. Стандартизація і нормування в галузі екологічних відносин. Лімітування та ліцензування в екологічній галузі. Екологічний контроль.

Розділ 2. Спеціальна частина екологічного права.

Тема № 4. Правове регулювання використання та охорона земель

Земля як об'єкт екологічних відносин. Поняття «земля», «земельна ділянка» та «право на землю». Основні законодавчі акти в сфері охорони та використання земель.

Поняття права власності на землю. Права та обов'язки власників земельних ділянок. Види використання землі на підставі права користування та на підставі інших речових прав. Поняття охорони земель. Система правових заходів у галузі охорони земель.

Тема № 5. Правове регулювання використання та охорони вод

У процесі вивчення теми слід звернути увагу на такі питання: водний фонд та водний

об’єкт і їх різновиди; система законодавства що до використання та охорони вод, співвідношення водного та іншого природноресурсового законодавства; поняття, види та суб’єкти водокористування; складові системи стандартизації і нормування в галузі використання і охорони вод; засвоїти поняття охорони вод та систему заходів водоохорони.

Тема № 6. Правове регулювання використання та охорони надр

Поняття надр як об’єкта екологічних відносин. Поняття «державний фонд надр», «корисні копалини», «гірничі відносини». Нормативно-правові акти в сфері використання та охорони надр. Поняття використання надр та види їх використання. Порядок надання надр у користування. Суб’єкти надрокористування їх права та обов’язки. Припинення права користування надрами; здійснення правових заходів по охороні надр.

Тема № 7. Правове регулювання використання та охорони лісів

Поняття «ліс», «лісові відносини», «лісовий фонд», «лісова ділянка», «лісові ресурси»: спільні та відмінні риси. Система законодавства щодо використання та охорони лісів та її зв’язок з іншим природноресурсовим законодавством. Регулювання використання лісів на підставі права власності. Право користування та право лісового сервітуту.

Основні правові заходи по охороні лісів.

Тема № 8. Правове регулювання використання і охорони тваринного світу

Тваринний світ як об’єкт екологічних відносин. Система законодавства щодо використання та охорони тваринного світу. Право власності на об’єкти тваринного світу. Використання об’єктів тваринного світу та його види. Мисливство. Рибальство. Використання об’єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях. Використання корисних властивостей життєдіяльності тварин та отримання продуктів їх життєдіяльності. Добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі. Охорона тваринного світу.

Тема № 9. Екологічна мережа України

Поняття екологічної мережі. Відмінність у призначенні ключових, сполучних, буферних та відновлюваних територій. Класифікація та види структурних елементів екомережі. Основні нормативно-правові акти, що врегульовують питання екомережі. Права та обов’язки власників та користувачів об’єктів екомережі. Засоби забезпечення формування, збереження та використання екологічної мереж. Види органів державного управління в сфері формування, збереження та використання екологічної мереж. Основні завдання координаційних рад. Проектування екомережі та схеми її формування.

Поняття природно-заповідного фонду його склад та режим. Форми власності на природно-заповідний фонд та види його використання. Правовий режим окремих територій та об’єктів природно-заповідного фонду. Суб’єкти, що здійснюють охорону природно-заповідного фонду. Права працівників служб державної охорони. Відмінність між курортами та лікувально-оздоровчими зонами; види курортів та порядок їх оголошення.

Поняття рекреаційної зони та види земель рекреаційного призначення. Червона та Зелена книги.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальна частина екологічного права												
Тема 1. Поняття, предмет, метод і принципи	10	3	2			5	9	1				8

екологічного права. Система та джерела екологічного права.												
Тема 2. Право власності на природні ресурси та право природокористування	10	3	2			5	11	1				10
Тема 3. Управління в галузі екологічних відносин	10	3	2			5	9	1				8
Тема 4. Правове регулювання використання та охорони земель	10	3	2			5	11	1	2			8
Разом за розділом 1	**40**	**12**	**8**			**20**	**40**	**4**	**2**			**34**
Розділ 2. Спеціальна частина екологічного права												
Тема 5. Правове регулювання використання та охорони вод	12	4	2			4	11	1	2			8
Тема 6. Правове регулювання використання та охорони надр	12	4	2			4	9	1				8
Тема 7. Правове регулювання використання та охорони лісів	12	4	2			4	8					8
Тема 8. Правове регулювання охорони та використання тваринного світу	9	4	1			4	8					8
Тема 9. Екологічна мережа України	11	4	1			6	14					14
Разом за розділом 2	**50**	**20**	**8**			**22**	**50**	**4**	**2**			**46**
Усього годин	**90**	**32**	**16**			**42**	**90**	**6**	**4**			**80**

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна) форми
1.	Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права. Система та джерела екологічного права	2
2.	Право власності на природні ресурси	2
3.	Управління в галузі екологічних відносин	2
4.	Правове регулювання використання та охорони земель	2/2
5.	Правове регулювання використання та охорони вод	2/2
6.	Правове регулювання використання та охорони надр	2
7.	Правове регулювання використання та охорони лісів	2
8.	Правове регулювання охорони та використання тваринного світу	1
9.	Екологічна мережа України	1
	Разом	**16/4**

5. Завдання для самостійної роботи

№ п/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна/заочна) форми
1.	Поняття, предмет, метод і принципи екологічного права.	5/ 8

	Система та джерела екологічного права (опрацювання додаткової літератури за темою)	
2.	Право власності на природні ресурси (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/10
3.	Управління в галузі екологічних відносин (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/8
4.	Правове регулювання використання та охорони земель (опрацювання додаткової літератури за темою)	5/8
5.	Правове регулювання використання та охорони вод (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
6.	Правове регулювання використання та охорони надр (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
7.	Правове регулювання використання та охорони лісів (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
8.	Правове регулювання охорони та використання тваринного світу (опрацювання додаткової літератури за темою)	4/8
9	Екологічна мережа України (опрацювання додаткової літератури за темою)	6/14
	Разом	**42/80**

6. Індивідуальні завдання

Робочим навчальним планом не передбачені.

7. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються три групи методів навчання:

1. словесні – описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, інструктаж щодо особливостей застосування окремих норм, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо;

2. наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків (за наявності);

3. практичні – формування вмінь і навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод.

8. Методи контролю

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі методи оцінювання знань та умінь:

- поточний контроль (оцінювання усних і письмових відповідей на практичних заняттях, поточне тестування);
- контрольна робота (проводиться у вигляді письмових завдань);
- підсумковий контроль (залік).

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквіуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, тестування тощо.

Контрольна робота з навчальної дисципліни є обов’язковою формою оцінювання

результатів навчання студента.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40. Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Список питань для підсумкового контролю

1. Предмет екологічного права, об'єкти і суб'єкти екологічного права
2. Поняття екологічного права
3. Методи регулювання в екологічному праві
4. Принципи екологічного права
5. Система екологічного права
6. Поняття і види джерел екологічного права
7. Конституція України – основа екологічного права
8. Закони та підзаконні акти в системі джерел екологічного права
9. Договір як джерело екологічного права
10. Судовий прецедент та звичай як форма офіційного вираження та закріплення правових норм
11. Поняття права власності на природні ресурси його зміст та специфіка
12. Конституційні засади права власності на природні ресурси
13. Суб'єкти права власності на природні ресурси
14. Право власності Українського народу на природні ресурси
15. Суб'єкти прав державної та комунальної власності на природні ресурси
16. Суб'єкти права приватної власності на природні ресурси
17. Об'єкти права державної, комунальної та приватної власності на природні ресурси
18. Поняття державного управління в галузі екологічних відносин, його мета та функції
19. Система органів державного управління в галузі екологічних відносин
20. Громадське управління в екологічних відносинах
21. Моніторинг навколишнього природного середовища
22. Облік в галузі екологічних відносин
23. Екологічне інформаційне забезпечення
24. Екологічна експертиза
25. Стандартизація і нормування в галузі екологічних відносин
26. Лімітування та ліцензування в екологічній галузі
27. Екологічний контроль
28. Земля як об'єкт екологічних відносин
29. Використання землі на праві власності
30. Використання землі на праві користування
31. Використання землі на підставі інших речових прав
32. Охорона земель
33. Води як об'єкт екологічних відносин
34. Поняття водокористування та його види
35. Суб'єкти водокористування їх права та обов'язки
36. Стандартизації і нормування в галузі використання і охорони вод
37. Поняття охорони вод та система заходів водоохорони
38. Водоохоронні зони та зони санітарної охорони
39. Здійснення заходів по охороні вод від забруднення, засмічення і вичерпання
40. Запобігання шкідливим діям вод та аваріям на водних об'єктах і ліквідація їх наслідків
41. Надра як об'єкт екологічних відносин
42. Поняття використання надр та його види
43. Порядок надання надр у користування

44. Суб’єкти надрокористування їх права та обов’язки, припинення права користування надрами
45. Користування надрами для їх геологічного вивчення
46. Користування надрами для видобування корисних копалин та для цілей, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин
47. Здійснення заходів по охороні надр
48. Ліси як об’єкт екологічних відносин
49. Поняття використання лісів та його види
50. Використання лісів на праві власності
51. Використання лісів на праві користування
52. Лісові сервітути
53. Використання лісових ресурсів
54. Здійснення заходів по охороні лісів
55. Атмосферне повітря як об’єкт екологічних відносин
56. Нормативи в галузі охорони атмосферного повітря
57. Регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарних джерел та рівнів впливу фізичних та біологічних факторів
58. Регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат
59. Регулювання викидів пересувних засобів і установок та впливу їх фізичних факторів
60. Охорона атмосферного повітря під час застосування пестицидів та агрохімікатів; видобування надр та проведення вибухових робіт; охорона від забруднення відходами
61. Відвернення і зниження шуму
62. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря
63. Охорона атмосферного повітря при проектуванні, будівництві та реконструкції підприємств та інших об’єктів
64. Рослинний світ як об’єкт екологічних відносин
65. Загальне використання природних рослинних ресурсів
66. Спеціальне використання природних рослинних ресурсів
67. Ліміти та збір за використання рослинних ресурсів
68. Використання природних рослинних ресурсів з господарською метою
69. Використання природних рослинних ресурсів з іншою (не господарською) метою
70. Охорона рослинного світу
71. Інтродукція, акліматизація та селекція рослин; ботанічні колекції
72. Тваринний світ як об’єкт екологічних відносин
73. Право власності на об’єкти тваринного світу
74. Використання об’єктів тваринного світу та його види
75. Мисливство
76. Рибальство
77. Використання об’єктів тваринного світу в наукових, культурно–освітніх, виховних та естетичних цілях
78. Використання корисних властивостей життєдіяльності тварин та отримання продуктів їх життєдіяльності
79. Добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі
80. Охорона тваринного світу
81. Поняття та складові елементи екологічної мережі
82. Право власності на об’єкти екомережі
83. Засоби забезпечення формування, збереження та використання екологічної мережі
84. Планування екомережі
85. Схеми формування екомережі
86. Поняття природно-заповідного фонду його склад та режим

87. Форми власності на території та об’єкти природно-заповідного фонду та види їх використання
88. Режим природних заповідників
89. Режим біосферних заповідників
90. Режим національних природних парків
91. Режим регіональних ландшафтних парків
92. Режим пам’яток природи та заповідних урочищ
93. Режим зоологічних парків та парків-пам’яток садово-паркового мистецтва
94. Охорона територій та об’єктів природно-заповідного фонду
95. Курорти та лікувально-оздоровчі зони
96. Рекреаційні зони
97. Червона та Зелена книги
98. Поняття екологічної безпеки
99. Загрози національній екологічній безпеці України
100. Об’єкти та діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку
101. Конституційні засади забезпечення екологічної безпеки
102. Види заходів забезпечення екологічної безпеки
103. Забезпечення радіаційної безпеки
104. Забезпечення біологічної безпеки
105. Поняття економіко-правового механізму в екологічному праві та види економічних заходів
106. Фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища
107. Поняття та види зборів за спеціальне використання природних ресурсів
108. Плата за землю
109. Збір за використання лісових ресурсів
110. Збори за спеціальне водокористування
111. Плата за користування надрами
112. Збір за спеціальне використання об’єктів тваринного світу
113. Збори за забруднення навколишнього природного середовища та за погіршення якості природних ресурсів
114. Економічне стимулювання в екологічній сфері
115. Екологічне страхування та екологічний аудит
116. Поняття надзвичайної екологічної ситуації і її види
117. Надзвичайні ситуації державного та регіонального рівнів
118. Надзвичайні ситуації місцевого та об’єктового рівнів
119. Порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації
120. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації
121. Поняття та види відходів
122. Принципи і напрями державної політики у сфері поводження з відходами
123. Державне регулюванню безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами
124. Підстави застосування в Україні норм міжнародного права
125. Принципи міжнародного права навколишнього середовища
126. Органи міжнародного екологічного співробітництва
127. Право навколишнього середовища ЄС
128. Екологічне співробітництво між Україною і ЄС, адаптація законодавства
129. Загальна характеристика екологічних прав людини
130. Право вільного доступу до інформації про стан довкілля
131. Гарантії екологічних прав громадян
132. Захист екологічних прав людини
133. Екологічні обов’язки людини і громадянина
134. Поняття та загальна характеристика юридичної відповідальність за екологічні правопорушення
135. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення
136. Види екологічних правопорушень за які передбачена адміністративна та

кримінальна відповідальність

137. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.

9. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.
Кількість балів за залік – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях ∑40 = 40:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:
∑40 – сума максимальної кількості балів
∑1 – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.
∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.
8 – коефіцієнт

Контрольна робота – 20 балів.

Поточний контроль	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Залік	Сума
Т1 –Т9				
∑40	20	60	40	100

Для допуску до складання заліку здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт

використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Критерії оцінювання усної відповіді

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольних та залікових робіт

Контрольні та залікова роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 20 тестових завдань, залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має п'ять варіантів відповідей, тільки одне яких є правильним; за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90 – 100	зараховано
70-89	зараховано
50-69	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12
3. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 80731-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
8. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15
9. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80
10. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14
11. Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 р. № 1492-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14
12. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15
13. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80

14. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80

15. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15

Підручники, навчальні посібники:

1. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін.] ; за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. 1008 с.

2. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини : підручник. Київ : НУБіП України, 2023. 520 с.

3. Екологічне право України. Загальна частина : навчальний посібник / колектив авторів. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 310 с.

Додаткова література

1. Анісімова Г.В. Законодавчі проблеми забезпечення права загального природокористування. *Теорія і практика правознавства.* 2013. № 1. URL: http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/62839/58311

2. Анісімова Г.В. Об'єкти екологічних правовідносин: сучасні підходи. *Теорія і практика правознавства.* 2014. № 1. URL: http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/63046/58452.

3. Бредіхіна В.Л. Деякі аспекти визначення правових ознак екологічного ураження територій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2012. № 1034. С. 278–281.

4. Барабаш, А. Г. Правова природа екологічного права як галузі права / А. Г. Барабаш, В. С. Шевченко. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 216-219.

5. Єрмолаєва Т.В. Деякі особливості визначення тваринного світу як об'єкта правової охорони. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2015. Вип. 19. № 1151. С. 105-110.

6. Краснова А. А. Право екологічної безпеки країни: теоретичні аспект: монографія / за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ: НУБіП України, 2017. 589 с.

7. Костицький В.В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012. 360 с.

8. Сидор В. Оцінка впливу на довкілля: закон працює, проблеми залишаються. Підприємство, господарство і право. 2018. № 6. С. 142–146.

9. Пейчев К. П. Правова конструкція дозвільного порядку відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* Серія «Право». 2021. Вип. 31. С. 46–51. URL: https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/16966.

10. Пейчев К. П. Забезпечення сталого розвитку при вирішенні екологічних конфліктів. *Європейська демократія: правовий вимір*: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 квітня 2026 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 308-311. URL: https://law.karazin.ua/resources/2026/Konferencia_24-04-2026_Zbirka_tez.pdf.

11. Пейчев К. П. Баланс приватних і публічних інтересів при вирішенні екологічних спорів. *Від громадянського суспільства – до правової держави*: тези доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Конституції України та 35-річчя Акта проголошення незалежності України (м. Харків, 05 червня 2026 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 150-153. URL: https://law.karazin.ua/resources/2026/Konferencia_05-06-2026.pdf.

12. Пейчев К. П. Ринок сільськогосподарських земель в Україні: перші підсумки правового регулювання. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2023. № 35. С. 149–156. URL: https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/21782.

13. Пейчев К. П. Відбудова агросектору в рамках програми «Ukraine Facility». *Вісник*

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2024. № 37. С. 142–149. URL: https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/23454.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua
3. Урядовий портал (Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України). URL: https://www.kmu.gov.ua
4. Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: https://court.gov.ua
5. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: https://ccu.gov.ua
6. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: https://www.ombudsman.gov.ua